

Een nieuw ambachtelijk elan

A.F. VAN ZWEEDEN

Technologische en sociale innovatie dienen hand in hand te gaan. Via een breed opgezet bewustwordings- en voorlichtingsprogramma dient het bedrijfsleven te worden doordrongen van het feit dat het voor de fundamentele keuze staat de technologische vernieuwing al dan niet in dienst te stellen van sociale vernieuwing en verambachtelijking van ondernemingen. Deze sociale innovatie is een noodzakelijke voorwaarde voor een structurele verhoging van het concurrentievermogen.

Dit is de kern van de boodschap die de Groningse econoom/socioloog dr. drs. Tjerk Huppés brengt in zijn boek *Een nieuw ambachtelijk elan*. De informatie-technologie biedt naar zijn mening de sleutel voor de oplossing van het conflict tussen werkgevers en werknemers. Bovendien verschaft deze technologie de mogelijkheid om de specifieke eigenschappen van de Westerse cultuur te gebruiken om de concurrentie tegen Japan op te nemen. Met onze eigen wapens kunnen we de Japanners verslaan, want eigenschappen als individualisme, flexibiliteit en creativiteit bieden in principe volgens Huppés een veel betere garantie voor een concurrerend bedrijfsleven dan de „initiatief dodende, groepsafhankelijke” cultuur in de Japanse onderneming. Huppés spreekt van de „Western Edge”. Om zo goed mogelijk gebruik te kunnen maken van de comparatieve voordelen die deze eigenschap ons biedt, is het in zijn ogen noodzakelijk om gelijktijdig met de technologische innovatie van het productieproces arbeidstaken te integreren, de productie-organisatie te „detayloriseren” en de productie beter af te stemmen op de klant.

Dit alles vangt hij in de term „verambachtelijking”, waarmee de socioloog Huppés de trendbreuk tracht aan te geven die hij ontwaart in de industriële ontwikkeling. Hij constateert dat zich een verschuiving voltrekt van het „industriële” naar het „ambachtelijke”. Deze ontwikkeling schrijft hij in hoofdzaak toe aan de opkomst van de informatiesector. De toenemende betekenis van de informatie ziet hij gepaard gaan met een versnelling van de historische trend tot individualisering en differentiatie van de cultuur.

Huppés stelt vervolgens de vraag of deze historische ontwikkeling ook een trendbreuk inhoudt voor het proces van arbeidsdeling, schaalvergroting en toenemende massaproductie dat kenmerkend was voor

het industriële verleden. De afnemende werkgelegenheid in de industrie ziet hij niet alleen als een gevolg van de depressie, maar ook van de technologische ontwikkeling. De werkloosheid van vandaag is naar zijn mening ten dele te beschouwen als een opgelopen achterstand in het historisch proces van arbeidstijdverkorting. Hij berekent dat in het jaar 2000 de arbeidstijd met 25% moet zijn bekort, indien mag worden aangenomen dat het tempo van de kapitaalintensivering en technologische ontwikkeling van de afgelopen twintig jaar ten minste zal worden geëvenaard in de periode 1980–2000. Huppés denkt ook dat de relatie tussen mens en machine aan het veranderen is. Drong het fabrieksmodel meer en meer het ambachtelijke arbeidsdeel terug, er is nu een ommekeer gaande die wordt afgedwongen door de noodzaak sneller en soepeler te reageren op veranderingen in de vraag. Sinds omstreeks 1970 is de grootschalige fabriek op de terugtocht, zo stelt hij vast.

Micro-processors en -computers vormen het nieuwe „gereedschap” dat in de informatie-ambachten wordt gehanteerd. Huppés meent de stelling van Marx te kunnen omkeren. Stelde deze vast dat de arbeider door de industriële revolutie van zijn produktiemiddelen werd beroofd, Huppés ziet een mogelijkheid dat de arbeider weer zelf over zijn gereedschap kan beschikken. Dat heeft ook gevolgen voor de organisatie van het werk. Het tayloristische fabrieksmodel en „scientific management” zijn op de terugtocht. Er worden steeds meer pogingen ondernomen om de produktie-organisatie aan te passen aan wat de werknemers willen en kunnen. „Werkstructurering en autonome werkgroepen verhogen niet alleen de sociale aanvaardbaarheid van organisaties, maar beogen tevens een verhoging van het rendement”.

En alweer signaleert Huppés een trendbreuk. De individualisering in de afgelopen decennia keert zich tegen vèrgaande arbeidsdeling en schaalvergroting van produktie-organisaties en veroorzaakt een tendens in tegengestelde richting naar kleinschaligheid, integratie van taken en reïntegratie van leiding en uitvoering. Ook in de voorkeur van consumenten ziet hij zich een verandering aftekenen die ingaat tegen de tendens tot massaconsumptie van het industriële verleden. Er is een toenemende vraag naar geïndividualiseerde goederen en diensten. Flexibele automatise-

ring en computernetwerken maken het tegenwoordig mogelijk om adequaat op veranderende consumentenvoorkeuren in te spelen. Voor de toekomst mag volgens Huppés worden verwacht dat de ontwikkelingen aan de vraag- en aanbodzijde elkaar zullen versterken, waardoor de relatieve betekenis van ambachtelijke producten verder zal toenemen.

De Groningse onderzoeker, die zich in eerdere publikaties nogal somber uitliet over de gevolgen van de chip-technologie, heeft nu een blijde boodschap te verkondigen. Enigszins provocerend stelt hij dat een beleid dat uitsluitend gebaseerd is op een nieuw industrieel elan onvoldoende is. Hij ziet met zijn „nieuw ambachtelijk elan” kans de angel weg te nemen uit de belangentegenstelling tussen werkgevers en werknemers. „Het technologisch mogelijke en het sociaal-cultureel wenselijke convergeren tot een verambachtelijking van de economie. Voor de overheid en het bedrijfsleven dient deze convergentie het uitgangspunt te vormen voor het te voeren innovatie-, industrie- en zelfs onderwijsbeleid”.

Het kan natuurlijk geen kwaad eindelijk eens wat tegengas te geven tegen het toenemende Europese defaitisme en zeker tegen minderwaardigheidsgevoelens tegenover de Japanse efficiency en produktiviteit. De voorsprong die de Japanners hebben genomen in technologische innovatie en groeitempo valt voor een belangrijk deel te verklaren uit sociaal-culturele factoren. De homogeniteit van hun cultuur biedt een goede voedingsbodem voor snelle technologische vernieuwing. Huppés tracht ons ervan te overtuigen dat wij die voorsprong teniet kunnen doen door gebruik te maken van de kwaliteitsverschillen die in ons „menselijk kapitaal” besloten liggen.

A.F. van Zweeden

Dr. drs. Tjerk Huppés, *Een nieuw ambachtelijk elan*, H.E. Stenfert Kroese, Leiden, 1985.

Rectificatie

In het artikel „De balans van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds” van prof. dr. J. van Klinken en prof. dr. A.J. Vermaat in *ESB* van 20 maart jl. is een fout geslopen in de formule op blz. 277. De formule moet luiden:

$$c = u - (\rho - \sigma_1)R + \sigma_2R + \Delta R$$